

**“Men of age object too much, consult too long,
adventure too little, repent to soon.”**

**Interview met professor- emeritus
Frans Vanistendael**

Door onze redacteur Michael Dirkx

NAAR AANLEIDING VAN DE PUBLICATIE VAN DE AFSCHIEDSREDE VAN PROFESSOR, NU EMERITUS, FRANS VANISTENDAEL, HADDEN WIJ MET HEM EEN INTERVIEW. HIJ WAS HIERTOEF BEREID IN HET WEEKEND, TUSSEN DE DRUKKE WERKUREN DOOR. DEZE MAN GAAT NOG LANG NIET MET PENSIOEN.

U staat bekend als iemand met vele interesses. Uw afscheidsrede als professor handelt amper over fiscaal recht, u bent ereburger van China, u bent recent tot specialist benoemd in de Bijzondere Onderzoekscommissie over de scheiding der machten... Is dit bewust gebeurd of is dit meer toevallig zo gekomen?

Mijn voorganger in fiscaal recht, Professor van Hee, gaf tijdens zijn lessen fiscaal recht reeds zowat alles behalve fiscaal recht. Hij gaf les over geschiedenis, hij vertelde soms eens een Bijbelverhaal, hij vertelde over het smokkelen... Een professor was veel minder technisch met zijn vak bezig en kon zeer breed gaan. Rechten is zeer gespecialiseerd geworden, er is minder mogelijkheid tot een brede algemene vorming. Toen men de BaMa-hervormingen doorvoerde onder mijn decanaat heb ik mijn best gedaan om de algemene vakken te behouden. In Leuven heb je dan ook nog de meest algemene rechtenvorming van het land, met tot een derde niet-juridisch gerelateerde vakken.

Ik vind dit ook niet meer dan normaal. De studenten worden overladen met technische kennis die ze na een paar jaar toch vergeten zijn. Een universiteit moet een algemene vorming geven waardoor je zelfstandig leert denken. Details leer je wel in de praktijk. Vergelijk het met mijn werk in de Bijzondere Onderzoekscommissie: ik zie het als mijn taak om het onderzoek te vereenvoudigen en begrijpelijk te maken zodat iedereen het kan verstaan.

Dat ik ereburger ben in China is eerder toevallig. In 1992 werd ik adviseur voor de Chinese belastingsadministratie, en in China is het de gewoonte om

ieder jaar een bepaald aantal medailles uit te reiken aan mensen die de overheid helpen. Toevallig kreeg ik daar een van.

Dat ik tot slot lid ben van de Bijzondere Onderzoekscommissie is ook een speling van het lot. Men wilde gewoon een objectieve waarnemer die niet te veel gespecialiseerd is in de wereld van het staatsrecht. Op die manier kan ik meehelpen met een kritische frisse blik en kan ik ervoor zorgen dat het grote kader niet uit het oog wordt verloren gedurende het onderzoek. Dat men mij voorstelt als diegene die het voortouw neemt in de krant is niet meer dan krantenpraat ; we werken met vier en we werken samen.

Is er veel veranderd in het rechtenonderwijs de laatste jaren?

Ja, toch wel. Er zijn twee grote verschilpunten. Vroeger werden er in hoofdzaak generalisten gevraagd, nu moet men vooral pedagogisch verantwoord kunnen lesgeven. Dit is geen negatieve evolutie, maar er is wel een nadeel aan verbonden. Het tweede verschilpunt is namelijk dat er door deze pedagogische vereisten een strakker keurslijf wordt opgelegd aan professoren. Je kan nog amper eigen accenten leggen om studenten te enthousiasmeren voor het vak.

Voor een droog vak als fiscaal recht is dat natuurlijk jammer, maar je merkt dit ook in andere vakken. Kijk bijvoorbeeld naar wijlen Professor Ronse. Enige weken geleden werd er nog samengekomen om de twintig jaar van het instituut te vieren dat zijn naam draagt en na zijn voortijdig overlijden werd opgericht. Er was daar zestig à tachtig man aanwezig, allemaal mensen die wilden tonen dat Ronse een belangrijke impact had op hun leven. Maar de lesmethode van Professor Ronse is onmogelijk in het huidige onderwijsbestel. Hij zou direct negatief geëvalueerd worden. Zo sterk studenten voor een vak enthousiasmeren als wijlen Jan Ronse is nu voor een professor met al zijn verplichtingen onmogelijk geworden.

Ik herinner mij nog de problemen toen ik voor het eerst een syllabus wilde uitgeven. Koen Geens, die toen nog mijn assistent was, was daar absoluut tegen. Hij zei letterlijk “geef geen cursus, geef gewoon les”. Hij vond de lessen op zich goed genoeg en zag niet veel heil in het uitgeven van een cursus. Ik heb na een paar jaar later dan toch maar voor een syllabus gezorgd om de studenten vooruit te helpen. Een syllabus is praktisch zowel voor de student als voor de professor.

Wat vindt u een van de basisvereisten voor een jurist?

Voor mij moet een jurist steeds, naast het zuivere toepassen van recht en regels, oog hebben voor het bredere sociale geheel. Dit geldt zowel voor wetgever als voor een advocaat als voor een rechter als voor alle anderen. Wanneer men recht niet maatschappelijk kan inpassen, in de geschiedenis, in de economie, in het sociale..., dan komen er zeker problemen van.

Vond u dan dat Mr. Rieder, rond wie recent een polemiek ontstond in het kader van de BOM-wet, deze procedurefout wel zo mocht gebruiken?

Het eerste probleem met de BOM-wet ligt bij de wetgever, daar is geen twijfel over. Hij had wetgeving moeten goedkeuren die duidelijk was en in overeenstemming met de hogere normen. Maar de rechters van het Hof van Beroep te Gent treft ook blaam, gezien ze een interpretatie wilden aanhouden die verschilde van die van de andere Hoven van Beroep en het Hof van Cassatie. Die rechter moest de fout van de wetgever als secundair vangnet opvangen en had de letter van de wet buiten toepassing moeten verklaren. Men kan niet aan een advocaat verwijten dat hij een lacune in de wetgeving gebruikt, tezamen met het feit dat een rechter een fundamenteel rechtsbeginsel niet boven de wet toepast.

Hierover schiet me ook nog een anekdote te binnen. Toen ik in China meewerkte aan de hervorming van de Chinese belastingadministratie, kwam er op een gegeven moment betwisting over wat de sanctie moet zijn bij het begaan van een procedurefout in de loop van een proces van belastingfraude. Voor de Chinezen, net zoals voor de Belgische publieke opinie, was het absoluut onbevattelijk dat een persoon die *bewezen* schuldig was verklaard, toch nog vrij kon komen omwille van fouten in het onderzoek, terwijl die sanctie op een fout in het onderzoek net noodzakelijk is om het correcte verloop van een onderzoek te verzekeren. Een mooie illustratie van hoe het spontane ‘rechtsgevoel’ van totaal verschillende mensen en culturen toch hetzelfde kan zijn.

Vindt u het niet jammer dat men u nu vraagt voor een Bijzondere Onderzoekscommissie omtrent staatsrecht, en bijvoorbeeld niet voor een vereenvoudiging van het fiscale recht?

Neen, dat vind ik helemaal niet erg. Weet u, in het wetboek inkomstenbelastingen staan veel overbodige bepalingen. Ze dienen om de eigen politieke achterban te paaien maar worden in de praktijk amper toegepast.

Zou u voorstander zijn van de hype van het moment, de flat-tax, om ons fiscale systeem te vereenvoudigen?

De flat-tax zou een fantastische vereenvoudiging zijn, op voorwaarde dat ze de financiële draagkracht eerbiedigt. Ik hoor soms vertellen dat een flat-tax van 15% voldoende zou zijn om alle fiscale inkomsten te vervangen, maar dan zou men de sociaal zwakkeren zoals werklozen, alleenstaanden en ouderen overbelasten. Ik ben persoonlijk slechts voorstander van een flat-tax met een hoog tarief en welomschreven toepassingsvoorwaarden.

Trouwens, zij die ons fiscaal stelsel zo ingewikkeld vinden moeten eens naar het buitenland kijken. Daar is het niet steeds beter. In de Verenigde Staten of Australië is het wetboek veel ingewikkelder, met soms artikels van vijf of zes cijfers. Fiscaal recht is overal ter wereld zeer gecompliceerd. Dit heeft te maken met de vooruitgang en met het feit dat er nu veel dingen gereguleerd moet worden die dat vroeger niet waren. Ik bedoel hiermee niet slechts nieuwe technologische ontwikkelingen. Er is een Latijns adagium dat zegt “quid leges sine moribus”, wat er vrij vertaald op neerkomt dat bij een brede gemeenschappelijke moraal er minder regels nodig zijn. En gezien de maatschappij nu meer gediversifieerd is, en moraal als een individuele aangelegenheid wordt beschouwd, is er meer wetgeving nodig om alles te regelen.

Een ander voorbeeld is de wetgeving op de voedselveiligheid. Er is ongelooflijk veel wetgeving die de voedingssector en de landbouw reguleert. Ik zeg niet dat zulke wetgeving niet nodig is, kijk bijvoorbeeld naar de melamine-zaak in China, maar het maakt natuurlijk alles ingewikkelder.

Het valt op in uw afscheidsrede dat u deze gericht is aan ouderen en dat u niet van de jongere generatie verwacht dat ze de problemen oplossen.

Het pensioen wordt te veel gezien als een ik-tijd. Men wil op reis gaan en ontspannen, maar men voelt zich absoluut niet langer geroepen om bij te dragen aan de samenleving. Daardoor hypothekeert men echter het leven van de kinderen. Dit was vroeger nooit het geval.

Ik geef toe dat ouderen naarmate ze ouder worden ook trager en minder moeten werken, maar ze hebben dan ook veel meer ervaring. Men zegt wel vaak over ouderen dat ze niet met het internet kunnen werken en dat de technologische revoluties veel te snel gaan voor hen, maar uiteindelijk zijn het wel die ouderen die dit alles mogelijk hebben gemaakt.

Wanneer ik zeg dat ouderen langer moeten werken en meer ervaring kunnen bijdragen, bedoel ik daarmee niet dat ouderen die werken ook de leiding moeten hebben. Ze kunnen op vele terreinen een bijdrage leveren, denk bijvoorbeeld aan vorming. Voorwaarde is wel dat men moet bereid zijn te luisteren naar wat we kunnen bijdragen. Hieraan gekoppeld zit echter een ander probleem, met name dat werken in een lagere functie voor veel mensen ondenkbaar is. Kijk bijvoorbeeld naar nu senator Leterme. Hij is Premier geweest en nu lijkt het, vooral in de media, ondenkbaar dat hij ooit een mindere functie zal aanvaarden. Sommige collega's zouden hem al willen afschrijven. Een ander historisch voorbeeld aan deze universiteit was rector Pieter de Somer. Na zijn zoveelste mandaat als rector was het voor hem ondenkbaar om ooit nog als 'gewone' professor en niet als rector aan de universiteit verbonden te zijn.

Men mag ook niet vergeten dat de pensioensleeftijd van 65 jaar tot stand is gekomen na de oorlog, toen de gemiddelde levensverwachting 65 jaar bedroeg en mensen begonnen met werken op hun veertiende. Dit betekent dus dat de

gemiddelde 'carrière' zo'n vijftig jaar bedroeg! Vergelijk dat nu met de hooggeschoolde die tot zijn 25e op de schoolbanken zit en liefst op zijn 55e-60e zou stoppen met werken en toch een volledig pensioen krijgt. Die heeft maar 30 tot 35 jaar gewerkt.

Daarom zou het ten eerste beter zijn moest men de pensioenleeftijd afschaffen en mensen *niet* dwingen om op hun 65^e te stoppen met werken. Stel gewoon als vereiste voor een volledig pensioen dat men een loopbaan van 40-45 jaar gehad moet hebben. Ten tweede mag men ook niet langer de jaren die men studeert bijtellen alsof men reeds begonnen was aan een loopbaan. Men heeft namelijk nog niets bijgedragen aan het pensioen van zichzelf of anderen en men zal in de kortere periode dat men werkt waarschijnlijk meer geld verdienen dan diegene die niet lang heeft kunnen studeren.

Daarom gaf ik aan mijn afscheidsrede ook de titel 'het leven herbegint op je 65^e'. Men zal moeten leren werken tot zijn 70^e of zelfs later.

Wat vindt u dan van de huidige kritiek op de politiek die zegt dat de jonge generatie aan de kant is geschoven door de oudere?

Men mag niet vergeten dat men in de politiek een volledige generatie heeft weggegooid omdat verjonging plots in de mode was. Staatsmannen zoals Eyskens, de Gaulle, Churchill en Adenauer bereikten hun hoogtepunt pas op zeer late leeftijd. Jongere mensen in topfuncties is niet gezond. Ze hebben nog geen ervaring, ze kennen de patronen niet, ze kunnen niet objectiveren en ze hebben vaak meer 'recul' nodig. Minister worden op je dertigste was vroeger ondenkbaar. Nu moet het allemaal te snel gaan voor de jongere generatie en worden ze dus ook snel opgebrand. Men zal er aan moeten wennen om minder en langer te werken. Dat wilde ik met mijn afscheidsrede duidelijk maken.

Ook mag men het vervangen van de jongere generatie door de oudere niet overroepen. Het is namelijk zo dat *niemand* in deze financiële crisis wist of weet wat zou komen en wat zal komen. Op zo een ogenblik heb je dan ook weer iemand met ervaring en 'recul' nodig die alle snel op elkaar volgende ontwikkelingen kan objectiveren en kan ingrijpen. Kijk naar de vervanging van Premier Leterme door Premier Van Rompuy. Die laatste kent zeker meer over economische en staatkundige crisissen en hoe er op te reageren, hij heeft er dan ook meerdere beleefd.

Bovendien is onze maatschappij zeer oud geworden. Men is zeer voorzichtig en durft nog amper risico's te nemen zoals slechts de jeugd dit doet. De creativiteit en de flexibiliteit zijn zodanig gedaald dat we bij nieuwe maatschappelijke veranderingen zeer veel inertie ondervinden. Dit is natuurlijk ook omdat wij, rijke burgers in Europa, zeer veel te verliezen hebben.

Denkt u dat men met fiscale middelen de financiële crisis kan oplossen?

Het probleem met de financiële crisis is dat men de laatste twintig jaar te veel gedereguleerd heeft. Via de ‘leveraging’-techniek heeft men financiële pyramides opgebouwd. Dit hele systeem van luchtkastelen is ineengestort toen de Minister van Financiën in de Verenigde Staten plots bij Lehman Brothers de geldkraan van de overheid dicht draaide. Het ging immers allemaal om pure speculatie en had niets met productie te maken.

Het fiscale kan hier momenteel geen oplossing bieden, maar er zijn twee principes in het fiscale recht welke mee het probleem hebben veroorzaakt. Het eerste is het realisatieprincipe. De fiscus taxeert slechts op feitelijk gerealiseerde inkomsten. In casu werd er dus nooit iets getaxeerd, omdat er feitelijk ook nooit iets gerealiseerd werd. Er werd wel verdiend, maar, zoals reeds gezegd, alles was pure speculatie en slechts een fractie van de meerwaarden werden omgezet in contanten. Een tweede probleem vanuit het fiscale recht is het feit dat de meerwaarde op een aandeel van een vennootschap nooit wordt belast. Dit betekent dat er dus nooit een rem zat op de subjectieve waardering. Er werd maar gespeculeerd en nooit gerealiseerd en men bouwde steeds hoger en hoger in de lucht. En toen dit luchtkasteel dan ineens stuikte kwamen de gigantische problemen.

Jammer genoeg werkt deze crisis nu ook door op bedrijven die helemaal niet meededen aan deze speculatie doordat het vertrouwen is gedaald, de consumptie is gedaald en er bespaard moet worden.

Wat vindt u dan van het feit dat men onze reeds gigantische staatsschuld via een relanceplan nog verder wil vergroten in de hoop zo de crisis te bezweren?

Er is recent een artikel verschenen van G. Soros in de Financial Times waarin hij stelde dat de enige oplossing voor de financiële crisis erin bestaat er veel geld tegenaan te gooien. Ik geloof dat hij gelijk heeft, maar, zoals hij ook zelf deels aanstipte, er ontstaan dan veel problemen die men zo goed mogelijk moet voorkomen. Zo zal de jongere generatie nog dertig jaar mogen betalen voor de fouten van de oudere, terwijl de fiscale druk reeds zeer hoog ligt. Ook zal de inflatie stijgen omdat er te veel geld gedrukt wordt. De houders van vorderingen zullen dus zeker verliezen. Dit is echter allemaal onvermijdelijk, en men kan slechts proberen de negatieve gevolgen allemaal zo ver mogelijk uit te spreiden zodat de lasten zo goed mogelijk verdeeld worden.

De wereldleiders hebben gekozen voor de korte maar hevige pijn en dat is volgens mij de juiste oplossing. Kijk bijvoorbeeld naar de vastgoedbubble in Japan begin de jaren '90. Men heeft die crisis willen bezweren door zeer langzaam de bubble te doorprikken. Hierdoor is er zeer lang minder economische activiteit geweest, wat toen geleid heeft tot stagnatie. De huidige regering is hier weinig mee bezig. Men is nu gewoon de meubels aan het redden en het probleem op lange termijn is voor de volgende regering.

Het lijkt erop alsof de financiële crisis, maar dan vooral in de Verenigde Staten, uw woorden ‘het leven herbegint op 65’ heeft bevestigd.

De pensioenfondsen in de VS die het appeltje voor de dorst van veel mensen bevatten zijn inderdaad verdampt. Men had mensen de leugen van de mogelijkheid op een heel hoog pensioen voorgehouden, maar men heeft de grenzen van het systeem ontdekt en de wetgever kan het niet bijpassen. Dit is een van de nadelen van het stelsel van ‘defined benefits’: de bijdrage die men in het verleden heeft geleverd blijkt plots niets meer op te brengen naar de toekomst.

Zo was er ook het verhaal een van een Amerikaanse editor van een van de tijdschriften waar ik aan meewerk. Een jaar geleden verkondigde ze nog luid dat ze dit jaar op pensioen wilde gaan, maar enige weken geleden vertelde ze me toch dat ze nog langer wilde blijven werken. Toen ik haar vroeg wat er veranderd was, zei ze simpelweg ‘the stock-market’. Ze moest op haar 65^e herbeginnen met pensioensparen.

Wat bent u van plan te doen met uw nieuwe leven na uw 65ste?

Ik zou graag nog zo’n tien jaar blijven werken. Als ik kan zou ik graag nog af en toe een leeropdracht doen, maar dan moet ik wel zien dat ik blijf in de leerstof. Nadien zou ik mij graag ten volle bezig houden met mijn hobby’s zoals muziek en schrijven.

Er is wel nog een droom die ik graag zou willen verwezenlijken. Mijn eerste droom, het publiceren van een case-book over het Hof van Justitie, is vorig jaar verwezenlijkt, maar ik zou graag nog mijn tweede droom verwezenlijken, namelijk een ‘magnum opus’ schrijven over het Europees belastingsrecht. Ik zit met dit idee in mijn hoofd sinds de jaren ’90, maar doordat ik in 1999 decaan werd en het later ook zeer druk had is het er nooit van gekomen. Het Europese belastingsrecht wordt momenteel hervormd en is nu werkelijk de ‘fiscal frontier’. De fiscale rechtsontwikkeling die daar plaats heeft, heeft effecten zowel nationaal als internationaal. De nieuwe denkbeelden die het fiscale recht nu beïnvloeden, en die voornamelijk door het Hof van Justitie worden gelanceerd, zou ik graag nog te boek stellen.

Hartelijk bedankt voor dit interview.